

Miért mondta akkor Jefte, hogy lánya porba sújtotta és szerencsétlenné tette azzal, hogy elsőnek köszöntötte őt, és miért siratta a lány azt, hogy nem élt még férfival? Izraelben, mint számos primitív nép gondolkodásában ma is fontos volt, hogy a család fennmaradjon. Azzal, hogy Jefte lánya szűz maradt, a család kihalt, és ezt értékelték olyan nagyra Izrael lányai, hogy évről évre elmentek, hogy megénekeljék Jefte lányát. Nem elhamarkodott esküről és egy szava tartására büszke ember elvakult tetteről szól ez a történet, hanem arról, hogy Jefte éppen úgy, mint lánya is hű maradt az Istennel kötött szövetséghez egy olyan korban, amikor a hűtlenség volt az elfogadott magatartás.

A Bírák könyve a szövetség keretei között nyer értelmet: a nép sorozatosan megtörte Istennel kötött szövetségét, az Úr kegyelme azonban ennek ellenére kifogyhatatlan volt. Ha a nép megbánta bűneit, és megtért, Isten újra és újra megbocsátott nekik. Minden nemzedék kapott szabadítót, aki megtörte az ellenség hatalmát, és visszaadta a nép szabadságát. Ezzel a bíróséma, a könyv legfőbb irodalmi sajátossága Isten kegyelmének, és a Megváltó eljövételének előhírnökévé teszi ezt a könyvet. Nem a bírákat, nem is a bukdácsoló népet, hanem a kegyelmes Istent kell a Bírák könyvének központjába helyeznünk ahhoz, hogy helyesen értelmezhesük a könyvben foglalt üzenetet.

Irodalom:

Kustár Zoltán: A Bírák könyve, in *Bibliaismereti kézikönyv*, Budapest, 2004, 106-112. p
Alexander, Pat és David: *Scolar Kézikönyv a Bibliához*, Budapest, 2001, 238-249. p
Archer, G. L.: *Az ószövetségi bevezetés vizsgálata*, Budapest, 2000, 324-332. p

A Biblia

az európai kultúrában

2015. MÁRCIUS 16.

BÍRÁK KÖNYVE

Dr. Szilvási József

8.

„Bírák könyve”, az ószövetségi szent iratok gyűjteményének szerkesztői ezt a címet adták annak a műnek, amelyik Józsué halálától Saul királlyá koronázásáig mondja el Izrael történetét. A „bírák” nem a mai értelemben vett bírók voltak, akiknek az a feladata, hogy ítéletet hozzanak az eléjük tárt jogi vitákban. A „bírák” olyan „karizmatikus” vezetők voltak, akik megoldottak egy-egy válság helyzetet, és ezért a nép elfogadta őket vezetők gyanánt. A bírák könyve azonban több annál, hogy csupán a honfoglalást követő zavaros idők krónikáját lássuk benne, a könyv ismeretlen írója elsősorban teológiai megfontolásokból örökítette meg Izrael történetét ebben a korszakban, így mindabban, amit elmondott, Isten üzenetét tolmácsolta. E rövid előadásban lényegében ezt az üzenetet szeretném megragadni, miközben olyan kérdésekre is kitérek röviden, mint a könyv történeti háttere, irodalmi szerkezete, vagy egyes kritikai problémák, mint a könyvben található kronológiai problémák, vagy Jefte elhamarkodott fogadalmának következményei.

A bírák könyvének irodalmi felépítése

A Bírák könyvét a királyság korának kezdetén állították össze, még mielőtt (Kr. e. 990) Dávid elfoglalta volna Jeruzsálemet. Ezt a következtetést maga a könyv azzal támasztja alá, hogy kijelenti: „*a jebúsziaikat, Jeruzsálem lakosait, nem űzték el Benjámin fiai, ezért laknak a jebúsziaik Benjámin fiaival együtt Jeruzsálemben még ma is*” (Bír 1,21), és egyes eseményekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy „*abban az időben nem volt király Izráelben*” (Bír 18,1; 19,1; 21,25). Ez nem jelenti azt, hogy a szerző nem használt korábbi feljegyzéseket, és azt sem, hogy később nem módosították a könyv egyes feljegyzéseit, vagy utalásait. Dán törzséről például azt olvassuk, hogy „*Manassé fiának, Gérsómnak a fia, Jónátán, meg az ő fiai lettek Dán törzsének a papjai, egészen az ország népének a fogságba viteléig*” (Bír 18,30). Egy ilyen mondatot csak az írhatott le, aki már tudott Izrael babiloni fogságáról. Néhány ilyen elszigetelt kijelentéstől eltekintve azonban bátran kijelenthetjük, hogy a könyv anyagának gerince Dávid uralkodásának kezdeti éveiben már készen volt.

Az író három jól elkülöníthető egységre bontotta a Bírák könyvét. Az első rész a könyvben szereplő nehézségek okairól szól (Bír 1,1-2,5), a második rész azt mutatja be, hogy Isten hogyan kezelte a felmerült nehézségeket a bírák szolgálatán keresztül (Bír 2,6-16,31), míg a harmadik rész a bírák korának legfőbb gyengeségét – az erős központi kormányzás hiányát – mutatja be (Bír 17,1-21,25). Az azt szeretné megértetni velünk, hogy a királyság felállítása nem szerepelt Isten eredeti tervében. Ha Izrael hű maradt volna ahhoz a szövetséghez, melyet Isten kötött velük, Ő maga lett volna királyuk, és megóvta volna őket a szomszédos népeknek mind a befolyásától, mind pedig azok esetleges támadásaitól. Sajnos, nem ez történt, alig temették el Józsuét,

Jefte történetének nemcsak kronológiai megfontolásból van jelentősége, hanem esküje miatt is: „*Ha valóban kezembe adod az ammóniakat, akkor bármi jön ki elem házam ajtaján, amikor békességgel visszatérek az ammóniaktól, az Úr lesz az, feláldozom égőáldozatul*” (11,30-31). A történet szerint, amikor Jefte visszatért a sikeres hadjáratból, egyetlen „*leánya jött ki eléje dobolva és táncolva. Csak ez az egyetlen leánya volt, nem volt rajta kívül se fia, se leánya. Amikor meglátta a leányát, megszagatta a ruháját, és ezt mondta: Ó, leányom! Porba sújtottál, szerencsétlenné tettél! Mert én magam adtam szavamat az Úrnak, és nem vonhatom vissza*” (11,34-35). A történetet sokan úgy értik, hogy Jefte „elhamarkodott” esküjét megtartva, elégette saját lányát. Az emberáldozat azonban iszonyatos bűn volt Isten szemében. Hogy lehet az – kérdezik sokan –, hogy Isten elfogadta Jefte áldozatát, a könyv írója pedig pozitív módon beszél róla?

A héber kifejezés valóban azt jelenti, hogy „égőáldozat”, tehát olyan áldozat, amit mindenestől elfüstölögtettek az oltáron. Már a tizenkilencedik században voltak azonban olyan tudósok, akik a történet ilyen értelmezése nem szükségszerű. Keil és Delitzsch a következő megoldást ajánlotta:

1. Az emberáldozat már Ábrahám idejétől fogva bűn és iszonyat volt Isten szemében, amit kifejezetten elítélt (3Móz 18,21; 20,2-5; 5Móz 12,31; 18,10). Nem tudunk arról, hogy Áház király (Kr. e. 743-728) uralkodása előtt a zsidók valaha is áldoztak volna embert. Elképzelhetetlen, hogy az istenfélő Jefte azt gondolta volna, hogy egy ilyen szörnyű tett kedves lehet Isten előtt.
2. A lány két hónapig gyászolhatott, de nem az életét siratta, hanem a szüzségét: „*Csak azt az egyet tedd meg velem, hogy ne bánts engem két hónapig: hadd menjek el a hegyek közé elsiratni leányságomat barátinóimmal! Az apja azt felelte: Menj! És elbocsátotta két hónapra. Az pedig elment a barátinóival elsiratni leányságát a hegyek között*” (11,37-38).
3. A két hónap elteltével, Jefte teljesítette fogadalmát, de nem azt olvassuk, hogy a lányt elégették, hanem azt, hogy „*a leány nem élt férfival. Azóta lett szokás Izráelben, hogy évről évre elmennek Izráel leányai, és megéneklük a gileádi Jefte leányát, évente négy napig*” (11,39-40). Ez teljesen üres és értelmetlen kijelentés lenne, ha a lányt elégették volna, tökéletesen érhető azonban, ha a lány élete hátralevő részét Isten szolgálatában töltötte a templomban.

zott átokmondásoknak (Józsué 24,1-28) megfelelően valamelyik idegen nép kezébe adta őket. (3) Ekkor a nép segítségért kiáltott, Isten pedig szabadítót küldött megmenetősükre. Amíg a szabadító élt és bíraskodott, a nép hű maradt Istenhez. A szabadító halála után azonban ismét elpártoltak az Úrtól, és a folyamat kezdődött előlről.

A prólógus után az egyes bírák történetének elbeszélései következnek (3,7-16.31). A könyvben – Izrael tizenkét törzsének megfelelően – tizenkét bíráról olvasunk, akiket két csoportra oszthatunk: hatan az úgynevezett „nagy bírák” közösségébe tartoznak. Az ő történetük szinte maradéktalanul megegyezik a fent felvázolt bírósémával. E körbe tartozott Otniél (3,7-11), Éhúd (3,12-30), Bárák (4-5), Gedeon (6-8), Jefte (10,6-12,7) és Sámson (13-16). A „kis bírák” arról kapták nevüket, hogy a könyv őket csupán név szerint említi és egy-egy bibliai verset szentel nekik anélkül, hogy rájuk is vonatkoztatná a bíróséma elveit. Úgynevezett „kis bíra” volt Samgar (3,31), Tóla és Jáír (10,1-5), Ibcán, Élón és Abdón (12,8-15).

A bíráról szóló elbeszélés végén egyfajta függelék található (17,1-21,25), ami nem illeszthető a bírósémába, ezzel szemben egy olyan – többször visszatérő tétel – alátámasztására mond el történeteket, miszerint „*abban az időben nem volt király Izráelben, mindenki azt csinálta, ami neki tetszett*” (17, 6; 18,1; 19,1; 21.25), vagy amit jónak látott.

A könyvvel kapcsolatos kritikai észrevételek

A Bírák könyvének kutatói rámutattak néhány olyan problémára, melyek zavarba ejtik a könyv mai olvasóit, és amit a kutatók a legkülönbözőbb magyarázatokkal igyekeztek megoldani. Nem térhetek ki minden kérdésre, de szeretném érinteni legalább a két legjelentősebbet: a könyv kronológiáját, valamint Jefte lányának esetét.

A Bírák könyve elmondja, hogy egy-egy bíró mennyi ideig uralkodott. Ha ezeket az évszámokat összeadjuk, 410 évet kapunk. A Királyok könyve szerint 480 év telt el az egyiptomi kivonulás és Salamon negyedik éve, azaz a templomépítés megkezdése előtt (1Kirá 6,1). E négyszáznyolcvan évből a bírák korára csupán 292 év esik. Hogyan tudjuk beilleszteni a bírák négyszáz tíz évet kitevő szolgálatát a rendelkezésünkre álló kettőszázkilencvenkét évbe? Kézenfekvőnk tűnik az a válasz, hogy a bírák különböző törzsekből származtak, és az ország különböző területei felett uralkodtak. Így egy időben több bíra is tevékenykedhetett az országban. Kitűnő példa erre Jefte és Sámson esete. A könyv kijelenti, hogy az Úr „*a filiszteusoknak meg az ammóniaknak a hatalmába adta*” (10,7) Izrael fiait. Jefte az ammóniaiak, míg Sámson a filiszteusok ellen harcolt. Mivel a két elnyomás egy időben történt, a két bíra tevékenysége is azonos időszakot ölel fel.

a nép máris letért a szövetség által meghatározott útról, és ezzel olyan hanyatlás kezdődött életükben, ami a teokrácia bukásához, és a monarchia kialakulásához vezetett.

Az író ezt az üzenetet egy olyan irodalmi keretben mondja el, amit „bírósémának” nevezünk, és amit a bíráról szóló második része bevezetésében olvashatunk. E szakaszt, mint a könyv kulcsát érdemes közelebbről megismerni, mert fő elemei, mint irodalmi keret szinte minden bíró történetében megjelennek:

„Az az egész nemzedék is atyái mellé került, és más nemzedék támadt utána, amely nem ismerte az Urat, sem tetteit, amelyeket Izráelért végbevitt. Izráel fiai azt cselekedték, amit rossznak lát az Úr, mert a Baálokat tisztelték. Elhagyták az Urat, atyáik Istenét, aki kihozta őket Egyiptomból, és más istenek után jártak a környező népek istenei közül, azokat imádták, és így ingerelték az Urat. De amikor elhagyták az Urat, és a Baált meg az Astárotot tisztelték, föllángolt az Úr haragja Izráel ellen, és fosztogatók kezébe adta, hogy fosztogassák őket. Odaadta őket a körülöttük levő ellenségnek, úgyhogy nem tudtak többé ellenségeiknek ellenállni. Valahányszor kivonultak, az Úr keze bajt hozott rájuk, ahogyan megmondta az Úr, és ahogyan megesküdött nekik az Úr. Így nagyon szorult helyzetbe jutottak. Akkor bírakat támasztott az Úr, és azok megszabadították őket szorongatóik kezéből. De bírákra sem hallgattak, hanem más istenekkel paráználkodtak, és azokat imádták. Hamar letértek az útról, amelyen őseik jártak, akik hallgattak az Úr parancsolataira. Ők nem így cselekedtek. Mert amikor az Úr bírakat támasztott nekik, maga az Úr volt a bíróval, és megszabadította őket ellenségeik kezéből, amíg az a bíró élt. Megkönyörült rajtuk az Úr, amikor panaszkodtak nyomorgatóik és sanyargatóik miatt. De amikor meghalt a bíró, ismét romlottabbak lettek őseiknél, mert más istenek után jártak, azokat tisztelték, és azok előtt borultak le. Nem hagytak fel cselekedeteikkel és megátalkodott magatartásukkal. Ilyenkor föllángolt az Úr haragja Izráel ellen, és ezt mondta: Mivel ez a nép megszegte szövetségemet, amelyre atyáikat köteleztem, és nem hallgatott szavamra, én sem űzök ki többé senkit előlük a népek közül, amelyeket Józsué itt hagyott, amikor meghalt. Mert velük fogom próbára tenni Izráelt: Vajon ragaszkodnak-e az Úr útjához, és azon járnak-e, ahogyan ragaszkodtak őseik; vagy pedig nem? Ezért hagyta helyükön az Úr ezeket a népeket, és nem űzte ki őket azonnal, nem adta őket Józsué kezébe” (Bír 2,10-23).

A bírósémának tehát a következő elemeit figyelhetjük meg: (1) amikor Izrael fiai békében és biztonságban voltak, megfedkeztek Istentől és a pogány istenekhez pártoltak. (2) Ekkor fellángolt ellenük az Úr haragja, és a honfoglaláskor elhang-